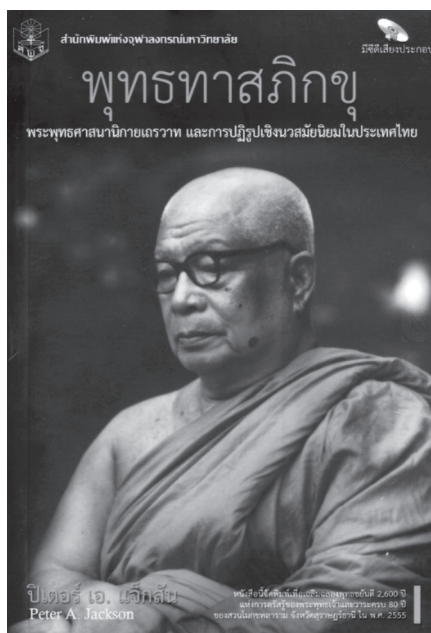

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) พุทธทาสภิกขุ: พระพุทธศาสนานิกายเถรวาท และการปฏิรูปเชิงนวสมัยนิยมในประเทศไทย

แม่ชีธรรมอริยฐาน พรบันดาลชัย*

* นิสิตปริญญาเอกสาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (PhD candidate, Department of Philosophy, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University)
E-mail: fonghong2523@gmail.com

ชื่อหนังสือ (ภาษาไทย):	พุทธทาสภิกขุ: พระพุทธศาสนานิกายเถรวาท และการปฏิรูปเชิงนวสมัยในประเทศไทย
ชื่อหนังสือ (ภาษาอังกฤษ):	Buddhadasa: Theravada Buddhism and Modernist Reform in Thailand
ผู้เขียน:	แจ็กสัน, ปีเตอร์ เอ
ผู้แปล:	มงคล เดชนครินทร์
สำนักพิมพ์:	สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สำนักพิมพ์:	Silkworm Books (ประเทศไทย) (ฉบับภาษาอังกฤษ)
พิมพ์ครั้งแรก:	2557
จำนวนหน้า:	627 หน้า

หนังสือเล่มนี้เป็นผลจากการดัดแปลงวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกของ ดร.ปีเตอร์ เอ แจ็กสัน ซึ่งใช้ชื่อว่า *Buddhadasa and Doctrinal Modernization in Contemporary Thai Buddhism* และทำสำเร็จที่ภาควิชาปรัชญาของมหาวิทยาลัยแห่งชาติออสเตรเลียในปี พ.ศ. 2529 เป็นผลการศึกษาวิจัยที่สะท้อนให้เห็นสถานการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศไทยในครั้งแรกของคริสต์ทศวรรษที่ 1980 ซึ่งเป็นการประจักษ์แบบข้างสารชนกันระหว่างทุนนิยมกับลัทธิคอมมิวนิสต์ และระบบประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมกับระบบอัตตาธิปไตยแบบสังคมนิยม รวมถึงข้อถกเถียงเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ และประเด็นความมั่นคง ได้กลายเป็นสิ่งที่ท้าทายสำหรับอนาคตที่จะมีตามมา หนังสือเล่มนี้ได้เน้นไปที่การบันทึกเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับแนวคิดของพุทธทาสภิกขุ และอิทธิพลของท่านในด้านภูมิปัญญา สังคมและการเมือง ในลักษณะของการตีความหลักคำสอนในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทตามแนวทางใหม่ จนกลายเป็นจุดรวมหลักของประเด็นข้อโต้แย้งเกี่ยวกับคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย ทั้งนี้ก็เพราะว่าผลงานการตีความแนวใหม่ของท่านนั้นครอบคลุมทั้งด้านคำสอนและด้านการปฏิบัติในพระพุทธศาสนาอย่างทั่วถึง ซึ่งรวมถึงแง่มุมการหลุดพ้นทางด้านจิตวิญญาณของปัจเจกบุคคล และแง่มุมทางสังคมในคำสอนทางพระพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน

ผู้เขียนชื่อ ปีเตอร์ เอ แจ็คสัน ทำวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกเกี่ยวกับชีวิตและผลงานทางความคิดของพุทธทาสภิกขุ แห่งสวนโมกขพลาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จบปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยแห่งชาติออสเตรเลีย ดร.แจ็คสันเป็นศาสตราจารย์ทางประวัติศาสตร์ไทยและวัฒนธรรมไทย ในวิทยาลัยเอเชียและแปซิฟิกของมหาวิทยาลัยแห่งชาติออสเตรเลีย ท่านได้ทำวิจัยเกี่ยวกับประเทศไทยตลอด 30 กว่าปี และเขียนบทความจำนวนมากเกี่ยวกับประวัติศาสตร์วัฒนธรรมยุคใหม่ โดยเน้นความสนใจที่ศาสนาและภาวะเพศ นอกจากนั้นท่านยังเป็นผู้ช่วยหน้ากองบรรณาธิการของ Asian Studies Review ซึ่งเป็นวารสารชั้นนำของสมาคมเอเชียแห่งออสเตรเลีย ในช่วง พ.ศ. 2552-2555 และได้ก่อตั้งโครงการ Thai Rainbow Archives Project ซึ่งได้รวบรวมบรรณานิตยสารและจดหมายข่าวขององค์กรชุมชนคนรักร่วมเพศและคนแปลงเพศชาวไทย โดยเก็บข้อมูลไว้ในรูปแบบดิจิทัล

หนังสือเล่มนี้แบ่งออกได้เป็น 4 ส่วนใหญ่ ๆ คือ ส่วนที่ 1 อิทธิพลของแนวคิดในพระพุทธศาสนานิกายเซนและพระพุทธศาสนานิกายมหายาน ที่มีต่อการตีความคำสอนแนวใหม่ของพุทธทาสภิกขุ ส่วนที่ 2 ทฤษฎีที่ใช้ในการตีความคัมภีร์ คือ ทฤษฎีภาษาคน-ภาษาธรรม ส่วนที่ 3 ความเห็นและคำวิจารณ์ของพุทธทาสภิกขุ ที่มีต่อคัมภีร์อรรถกถาและคัมภีร์วิสุทธิมรรค ส่วนที่ 4 แนวปฏิบัติทางสังคมอันเป็นผลจากระบบความคิดของพุทธทาสภิกขุ โดยการอธิบายแต่ละส่วนนั้นทำให้เข้าใจถึงบริบททางประวัติศาสตร์และพัฒนาการโดยรวมของพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท ด้วยการใช้อย่างที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ แม้ว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นการเขียนเชิงวิเคราะห์ด้วยระบบแนวคิดทางปรัชญาก็ตาม ผู้เขียนสามารถแยกแยะความหนักเบาในการไล่เรียงประเด็นการวิเคราะห์ให้เห็นระบบแนวคิดดังกล่าวได้อย่างชัดเจน ซึ่งคำอธิบายเหล่านี้จะทำให้เรามองเห็นประโยชน์ของการสืบสวนทางปรัชญาในแง่ของการวิเคราะห์ด้วยการใช้เหตุผลในพระพุทธศาสนาที่ควรให้ความสำคัญอย่างเท่าเทียมกันกับการปฏิบัติ

ส่วนรายละเอียดหนังสือเล่มนี้มี 10 บทด้วยกัน ได้แก่ บทที่ 1 บริบททางสังคมและทางทฤษฎี บทที่ 2 ที่มาของทัศนะเชิงนวัตกรรม บทที่ 3 วิธีตีความพระไตรปิฎกในแบบภาษาคน-ภาษาธรรม บทที่ 4 ทัศนะเกี่ยวกับการเกิดใหม่และปฏิจุสมุพบาท บทที่ 5 จิตว่างและการล้มเลิกข้อแตกต่างระหว่างขรวาสกกับบรรพชิต บทที่ 6 การปฏิบัติตามหลักจิตว่าง บทที่ 7 จิตว่างกับเซน บทที่ 8 การก้าวสู่สมัยใหม่และการพัฒนาของพุทธทาสภิกขุ บทที่ 9 ข้อเขียนด้านการเมือง บทที่ 10 นักมูลวิวัติเชิงอนุรักษ์นิยม

สิ่งที่โดดเด่นในหนังสือเล่มนี้ คือ ลักษณะการตีความแนวใหม่ของพุทธทาสภิกขุ ด้วยความพยายามที่จะพัฒนาวิธีตีความแนวใหม่ใน 2 ประเด็น ประเด็นแรกคือการที่พุทธทาสภิกขุต้องการทำให้หลักคำสอนในพระพุทธานุสสาสอดคล้องกับมาตรฐานทางตรรกะและวิทยาศาสตร์เพื่อการวิเคราะห์และการกล่าวอ้าง ซึ่งพบเห็นได้จากความพยายามที่จะตัดเรื่องปรัมปราและลดสถานะเรื่องราวเหนือธรรมชาติออกจากคำสอนในพระพุทธานุสสา รวมทั้งการลดสถานะของสิ่งที่อยู่เหนือประสบการณ์ของคนเรา ให้เป็นเพียงภาวะต่างๆ ทางจิตใจของคนเราเท่านั้น โดยเฉพาะคำสอนที่เกี่ยวกับเรื่องภพภูมิต่างๆ ในจักรวาลวิทยาแบบดั้งเดิมของพระพุทธานุสสานิกายเถรวาท ซึ่งกล่าวถึงการเวียนว่ายตายเกิดหลายภพชาติผ่านนรกสวรรค์ พุทธทาสภิกขุได้ตีความใหม่ว่า เป็นการเกิดขึ้นหรือมีอยู่ในจิตใจของคนเราที่ยังเป็นๆ หรือยังมีชีวิตอยู่ในโลกปัจจุบัน ส่วนประเด็นที่ 2 คือความเกี่ยวข้องกับประเด็นแรกที่ต้องการให้พระพุทธานุสสายังคงใช้ได้ในสังคมปัจจุบันภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว พุทธทาสภิกขุเชื่อว่า พระพุทธานุสสายังคงเข้ากันได้กับชีวิตและความมุ่งหวังของคนเราต่อไปได้เรื่อยๆ ในลักษณะของการเป็นฐานรองรับทางศีลธรรมและทางความคิดสำหรับการทำงานในสังคม และพร้อมกันนั้นก็ช่วยให้ปัจเจกบุคคลสามารถบรรลุความหลุดพ้นทางด้านจิตวิญญาณได้ด้วย แท้จริงแล้วความประสงค์ของพุทธทาสภิกขุที่จะให้พระพุทธานุสสาสอดคล้องกับหลักเหตุผลนิยมและเข้ากันได้กับสังคมในปัจจุบันนั้นได้บีบคั้นให้ท่านต้องถอยห่างออกไปจากคำสอนดั้งเดิมของสายเถรวาทเป็นอย่างมาก ในแง่

ของการหาเหตุผลรองรับทัศนะของตนภายในบริบทของพระพุทธศาสนาเชิงอนุรักษ์นิยมแบบไทย พุทธทาสภิกขุจำเป็นต้องตีความคำสอนเสียใหม่ตามวิธีการที่ได้กระทำอย่างถึงรากถึงแก่นพอๆ กัน ถือได้ว่าท่านมีแนวคิดที่ตอบสนองต่อวัฒนธรรมและศาสนา ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม อีกทั้งการนำประเทศไทยเข้าสู่สังคมโลกยุคใหม่ ในแง่นี้ดูเหมือนว่าผู้เขียนได้ใช้ทั้งแง่มุมทั้งทางด้านสังคมและแง่มุมทางด้านปรัชญาหรือทางทฤษฎี เพื่อใช้เป็นฐานในการวิเคราะห์ลักษณะการตีความของพุทธทาสภิกขุ ซึ่งก็นับว่าเหมาะสมกับลักษณะที่แท้จริงของผลงานของพุทธทาสภิกขุ

ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนได้พยายามที่จะพัฒนาวิธีการประเมินคุณค่าลักษณะของการตีความหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาตามแนวคิดใหม่ของพุทธทาสภิกขุ เพื่อจะวิเคราะห์หลักคำสอนดังกล่าวด้วยการพิจารณาผ่านบริบททางสังคมของผลงานทางทฤษฎีของท่าน โยงไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างการตีความแนวใหม่ที่พุทธทาสภิกขุใช้แก้หลักคำสอนในนิกายเถรวาทกับประวัติศาสตร์ของชนบประเพณีทางทฤษฎีของพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท รวมถึงผลกระทบที่แนวคิดของท่านมีต่อสังคม และผลตอบสนองของสังคมที่มีต่อแนวคิดของท่าน ผู้เขียนได้ใช้วิธีวิพากษ์แบบเห็นใจคือการให้ข้อคิดเห็นแบบเห็นใจต่อผลงานของพุทธทาสภิกขุ ที่หมายถึงการประเมินคุณค่าของผลงานนี้โดยอาศัยเกณฑ์ที่เข้มงวดตามมาตรฐานตะวันตกและพร้อมกันนั้นก็อิงอาศัยหลักการที่ตั้งขึ้นมาในพระพุทธศาสนาเองด้วย เพราะผลจากการวิพากษ์จากภายนอกจะได้รับการถ่วงดุลด้วยความเข้าใจในบริบทของประเด็นที่กำลังพิจารณา ดังที่ผู้เขียนมีความเชื่อว่า “นักการทูตผู้ชาญของในศิลปะวิทยาทางการเมืองระหว่างประเทศย่อมมองหาหนทางเจรจากับอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อบรรลุข้อตกลงที่ยอมรับร่วมกันได้ฉันใด วิธีวิเคราะห์วิจารณ์แบบเห็นใจก็ย่อมให้คำตัดสินที่มีคุณภาพทางคุณค่าและความสำคัญ ทั้งแก่วิธีคิดตะวันตกและแก่การวิเคราะห์ผลงานของพุทธทาสภิกขุตามวิธีเชิงพุทธด้วยฉันนั้น” นอกจากนี้แนวทางการศึกษาเชิงวิวิธวิทยาในหนังสือเล่มนี้ยังมีความซับซ้อนโดยนัย 2 ประการ ประการแรก คือ การให้คุณค่าความสำคัญของผลงานของพุทธทาสภิกขุ ทั้งในด้าน

ของระบบทฤษฎีและในด้านของปรากฏการณ์ทางสังคม ประการที่ 2 การวิเคราะห์เชิงสังคมกับปรัชญาที่ใช้นั้นได้วิพากษ์ผลงานดังกล่าวแบบเห็นใจ คือ การประเมินคุณค่าของผลงานตามขอบประเพณีทางพระพุทธศาสนาที่เป็นแหล่งกำเนิดของผลงานของพุทธทาสภิกขุ และในขณะเดียวกันนั้นก็ได้ใช้ขอบประเพณีทางภูมิปัญญาตะวันตกซึ่งมีอิทธิพลต่อผลงานของท่านด้วยเช่นกัน

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาที่มุ่งเน้นการอธิบายในแง่ของการเผยแผ่หรือการสืบสานหลักคำสอนด้วยการชี้ให้เห็นกระบวนการวิเคราะห์วิธีการตีความของนักปราชญ์คนสำคัญในพระพุทธศาสนาอย่างเช่นพุทธทาสภิกขุ เพื่อศึกษาที่มาที่ไปแห่งการกำเนิดการตีความแนวใหม่และความพยายามของท่านในการปฏิวัติพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทอย่างเป็นระบบ ซึ่งลักษณะการตีความของพุทธทาสภิกขุนั้นแตกต่างจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาในชั้นอรรถกถาและวิสุทติมรรคเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะคัมภีร์อรรถกถาซึ่งเป็นที่ยอมรับกันแล้วในแง่ของการตีความ คำสอนเชิงอนุรักษนิยมจนได้รับการสืบทอดมาถึงปัจจุบัน ในลักษณะนี้ผู้เขียนพยายามอธิบายให้เห็นว่า คติอนุรักษนิยมของคำสอนพระพุทธศาสนาในประเทศไทยนั้นส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยต่างๆ ทางประวัติศาสตร์ ที่มีการบันทึกคัมภีร์พระไตรปิฎกเป็นลายลักษณ์อักษรเรียบร้อยแล้ว โดยเริ่มต้นจากประเทศศรีลังกา นอกจากนี้ บรรดาอรรถกถาต่างๆ ก็ได้มีผู้แต่งขึ้นเสร็จสมบูรณ์ ส่วนรูปแบบในการปฏิบัติและองค์กรทางศาสนาได้ถูกจัดระบบเรียบร้อยแล้วเช่นกัน ในแง่นี้พุทธศาสนิกชนชาวไทยจึงมีหน้าที่เพียงแค่อำริรักษาและคัดลอกรูปแบบการปฏิบัติไว้เท่านั้น การอนุรักษหลักคำสอนที่ตายแล้วจึงกลายเป็นงานหลักของสถาบันสงฆ์ที่เป็นทางการในประเทศไทย ส่วนการที่ผลงานของพุทธทาสภิกขุที่ได้แสดงถึงการตีความหลักคำสอนในแนวใหม่ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบสุดขั้วและฉีกออกจากระบบภายในขอบประเพณีของไทยนั้น ถือได้ว่า คติอนุรักษนิยมในประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยยังต้องการคำอธิบายเพิ่มเติมอยู่มาก ดังที่ผู้เขียนได้ให้ข้อคิดเห็นไว้ว่า ลักษณะที่ไม่ซับซ้อนของการตีความหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาของไทยตามแบบดั้งเดิมนั้นมีสาเหตุจากขอบประเพณีของ

พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทเอง และที่อยู่ในประวัติศาสตร์ของบทบาทพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นสถาบันอย่างหนึ่งของระบบสังคมและการเมืองของไทย กรณีนี้ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่า ข้อแตกต่างระหว่างคำสอนกับข้อปฏิบัติในพระพุทธศาสนานั้นได้ให้เครื่องมือเชิงทฤษฎีที่มีประโยชน์แก่การวิเคราะห์คตินุรักษ์นิยมในประวัติศาสตร์ของการศึกษาหลักคำสอนนิกายเถรวาทในประเทศไทย โดยมีสาเหตุหลักที่เกิดจากความไม่ลงรอยกันเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติมากกว่าประเด็นหลักคำสอน ดังที่เกิดขึ้นเมื่อครั้งในสมัยรัชกาลที่ 4 ที่ได้ตั้งธรรมยุติกนิกายขึ้น เพื่อแยกตัวออกจากมหานิกายซึ่งเป็นนิกายเดิม การที่พระองค์ทรงตั้งธรรมยุติกนิกายขึ้นใหม่เพื่อปฏิรูปศาสนานั้น มิได้มีรากฐานมาจากการตีความหลักคำสอนที่ขัดแย้งกัน แต่มาจากการตีความวิธีปฏิบัติที่ถูกต้องสำหรับพระสงฆ์ ในประเด็นปลีกย่อยของข้อแตกต่างระหว่างนิกายทั้งสอง อย่างเช่นรูปแบบการอุปสมบทของภิกษุ มารยาทในการรับบิณฑบาตในบริบทดังกล่าวจึงเป็นการเน้นเรื่องการปฏิบัติที่ถูกต้องในศาสนาที่เรียกว่า “สัมมาปฏิบัติ” มากกว่าการมุ่งเน้นในด้านหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา

ภาพรวมของหนังสือเล่มนี้คือการอธิบายที่สะท้อนให้เห็นความเป็นสมัยใหม่ของพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท โดยเริ่มต้นจากการมองผ่านงานของพุทธทาสภิกขุที่พยายามเสนอรูปแบบการตีความแนวใหม่ในพระพุทธศาสนา ซึ่งอาจถูกกระบวนทัศน์ในพระพุทธศาสนาแบบเดิมวิพากษ์วิจารณ์ลักษณะการตีความใหม่ของท่าน เช่น การตีความสถานะของนรกสวรรค์ไว้ว่า “สวรรค์อยู่ในอก นรกอยู่ในใจ” จึงกลายเป็นประเด็นโต้แย้ง ดังที่อนันต์ เสนาขันต์ ได้อ้างรูปแบบเดิมว่า “นรกมีอยู่จริง ส่วนสัตว์นรกก็คือพวกที่ไปเกิดและทนทุกข์อยู่ในนรก...แต่คนที่ทำกรรมดีย่อมได้ไปเกิดในสวรรค์” แล้วกล่าวหาพุทธทาสภิกขุว่า “เป็นผู้อธิบายหลักคำสอนราวกับคนปัญญาอ่อน เพราะเป็นเพียงการกล่าวถ้อยคำตามความเชื่อและความเห็นส่วนตัว” การที่อีกฝ่ายต่อต้านพุทธทาสภิกขุและวิจารณ์ทฤษฎีภาษาธรรมของท่านนั้นทำได้แต่เพียงผิวเผิน เพราะระบบการตีความคำสอนแบบดั้งเดิมขาดหลักฐานทางทฤษฎีจึงเป็นการวิจารณ์ที่มุ่งเน้นประเด็นทางการเมืองเท่านั้น เนื่องจากไม่มีข้ออ้างที่มีเหตุผลสำหรับการที่ชาวพุทธยอมรับระบบการตีความแบบ

ดั้งเดิมของหลักคำสอนนิกายเถรวาท ฉะนั้น ระบบการตีความใดๆ ที่เป็นคู่แข่งกับระบบดั้งเดิมจึงไม่จำเป็นต้องมีรากฐานทางทฤษฎีที่แข็งแกร่งอย่างที่ใครๆ คาดหวัง ในขณะเดียวกันก็มีผู้ที่ชื่นชมพุทธศาสนิกขุและกล่าวถึงการตีความในแบบภาษาธรรมของท่านว่าเป็นการตีความสัญลักษณ์นิยมทางศาสนา ดังข้อความว่า “เนื่องจากไม่มีบรรดาหลักเกณฑ์ที่เป็นชุดอย่างง่ายใดๆ สำหรับใช้ถอดความจากถ้อยคำที่เป็นสังกะยาทางศาสนา บังคับบุคคลแต่ละคนจึงค่อนข้างจะมีอิสระเสรีในการเสนอแนะวิธีการตีความที่เขาคิดว่ามีเหตุผลมากที่สุด ส่วนการที่เขาจะทำอะไรให้คนอื่นๆ เชื่อว่าทศนะของเขาถูกต้องนั้นขึ้นอยู่กับว่า เขานำเสนอเหตุผลได้ดีเพียงไร และเขาสามารถปกป้องทศนะของเขาให้พ้นจากข้อกล่าวหาของผู้ติติงได้ดีเพียงไร” อย่างไรก็ตาม ภาพรวมในหนังสือเล่มนี้ จึงเป็นความพยายามที่จะเสนอให้เห็นมุมมองความเป็นสมัยใหม่ที่แตกต่างจากจารีตดั้งเดิมว่า ความเป็นสมัยใหม่ในพระพุทธศาสนา นิกายเถรวาทควรจะเป็นไปในรูปแบบใดได้บ้าง อย่างที่ปีเตอร์ เอ แจ็คสัน พยายามสรุปให้เห็นพัฒนาการโดยรวมในทศนะของพุทธศาสนิกขุได้อย่างชัดเจน

เสนอของหนังสือเล่มนี้อยู่ที่การใช้กระบวนการวิเคราะห์โดยใช้ฐานคิดแบบตะวันตก พร้อมกันนั้นก็ทิ้งฐานการวิเคราะห์โดยอ้างอิงถึงด้านหลักการคิดแบบตะวันออกหรือพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท ถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของหนังสือเล่มนี้ เพราะเป็นการวิเคราะห์ลักษณะที่มีทั้งการรักษาแบบดั้งเดิมและวิธีการตีความแบบใหม่ที่สามารถทำความเข้าใจได้ง่ายขึ้นรวมถึงการปรับใช้ได้กับทุกยุคสมัย และยังไม่เคยปรากฏการใช้วิธีเช่นนี้มาก่อน หนังสือเล่มนี้จึงเป็นปรากฏการณ์แรกเริ่มที่ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบเห็นอกเห็นใจต่อหลักฐานและบริบททางประวัติศาสตร์ของศาสนาต้นขั้วอย่างเช่นพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท เพราะวิธีการตีความโดยส่วนมากมักจะใช้วิธีคิดอีกแบบหนึ่งมองอีกฝ่ายที่อยู่ตรงข้ามกัน วิธีการดังกล่าวจึงมิใช่วิธีการที่เป็นธรรมต่ออีกฝ่าย ดังนั้น การนำเสนอการวิเคราะห์ของผู้เขียนในหนังสือเล่มนี้นับได้ว่าเป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การนำไปปรับใช้กับการตีความในประเด็นอื่นๆ อีกด้วยเช่นกัน เพราะจะทำให้เข้าใจบริบททางพระพุทธศาสนาแบบดั้งเดิมที่มีกลิ่นอายของความบริสุทธิ์ในหลักคำสอน พร้อมกันนั้นก็ทำให้เข้าใจ

ความเป็นสมัยใหม่ที่สามารถเข้ากันได้กับทุกยุคสมัย ซึ่งอาจตรงกับคำว่า อกาลิโก คือ บุคคลจะสามารถเข้าถึงคำสอนได้โดยไม่จำกัดกาลและเวลา

หนังสือเล่มนี้ถือได้ว่าเป็นความพยายามที่จะนำเสนอวิธีการพัฒนา และสืบสานหลักคำสอนในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท ผ่านรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงวิธีคิดแบบเดิมในแง่ของการตีความหลักคำสอนให้เป็นไปในทิศทางที่ควรจะเป็นโดยยังสามารถอ้างอิงถึงหลักฐานทางคัมภีร์ได้ด้วย จึงเป็นการรวบรวม กระบวนทัศน์ที่ทำให้หลักการทางทฤษฎีในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีความชัดเจนขึ้น และเมื่อไหร่ก็ตามที่ถูกตั้งคำถามจากภายนอกหรือต้องการตรวจสอบภายใต้ กระบวนการใช้เหตุผล การนำเสนองานเขียนในหนังสือเล่มนี้สามารถทำให้ผลงาน ของพุทธทาสภิกขุเป็นที่ยอมรับได้ ทั้งยังสามารถนำวิธีการตีความหลักคำสอนใน แนวใหม่ของท่านไปปรับใช้ได้อย่างมีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบัน